

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA ASIJSKÝCH STUDIÍ

HRANICE MEZI SLOVNÍMI DRUHY V JAPONŠTINĚ

BOUNDARIES BETWEEN THE WORD CLASSES IN JAPANESE

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

VEDOUCÍ PRÁCE: MGR. IVONA BAREŠOVÁ, PH.D.

AUTOR PRÁCE: ONDŘEJ WIECZOREK

STUDIJNÍ OBOR: JAPONSKÁ FILOLOGIE – ČESKÁ FILOLOGIE

ROČNÍK: TŘETÍ

OLMOUC 2010

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma: „Hranice mezi slovními druhy v japonštině“ vypracoval samostatně na základě podkladů zapsaných v seznamu literatury.

V Olomouci dne

Podpis

Děkuji vedoucí bakalářské práce Mgr. Ivoně Barešové, Ph.D. za vstřícný přístup, trpělivost a vůbec veškerou pomoc během doby vypracovávání této bakalářské práce.

OBSAH

1. Úvod	6
2. Kritéria klasifikace slovních druhů.....	7
2.1 Hlediska třídění slovních druhů	7
2.2 Autosémantické slovní druhy	7
2.3 Syntémantické slovní druhy	8
2.4 Teorie třídění slovních druhů.....	9
2.4.1 Problematika tradičního třídění	9
2.4.2 Moderní teorie slovnědruhové klasifikace	9
2.5 Slovní druhy jako jazykové kategorie.....	10
3. Základní pojmy navrhovaného modelu	11
3.1 Hierarchie syntaktických funkcí	11
3.1.1 Pojem primární a sekundární funkce	11
3.2 Primární syntaktická funkce	12
3.2.1 Význam slova a syntaktická funkce	12
4. Hranice mezi slovními druhy	13
4.1 Křížení slovních druhů v japonštině.	14
4.1.1 Identifikace slovních druhů	14
4.1.2 Složená slova v japonštině.....	15
4.1.3 Sinojaponská slova	18
5. Základní autosémantické slovní druhy v češtině a japonštině.....	19
5.1 Tabulka funkcí základních slovních druhů	19
5.1.1 Příklady k tabulce syntaktických funkcí v češtině	20
5.2 Problematika přímé aplikace soustavy na japonštinu.	20
5.3 Substantiva (meiši)	21

5.3.1	Substantivní prefixy.....	22
5.3.2	Sufixy substantiv	23
5.3.3	Přejatá substantiva	24
5.4	Adjektiva (keijóši, keijódóši).....	24
5.5	Variabilní slovní druhy (jógen).....	25
5.5.1	Spona	27
5.5.2	Sufixy sloves	28
5.5.3	Pomocná slovesa iru, aru, naru a suru	29
5.6	Adverbia (fukuši).....	30
6.	Syntaktické funkce v japonštině.....	32
7.	Závěr.....	33
8.	Seznam literatury.....	34

1. ÚVOD

Tato práce je pokusem o aplikaci Komárkova systému klasifikace slovních druhů na základě jejich syntaktických funkcí na systém slovních druhů v japonštině. Soustředíme se však na slovní druhy autosémantické, tedy substantiva, adjektiva, verba a tzv. cirkumstantiva (slova okolnostní), na funkční vztahy mezi nimi, a jak vyplývá už z názvu práce, na pomyslné hranice mezi jednotlivými autosémantickými slovními druhy. Téma bylo vybráno na základě studovaných oborů, tedy japanologie a bohemistiky a na základě vědomí o Komárkově systému dělení slovních druhů, který by měl být alespoň částečně aplikovatelné na všechny jazyky bez ohledu na jejich typologii. Jasně se tedy nabízela možnost použití této metody právě na japonštinu.

Podle dosavadního bádání si tyto čtyři autosémantické slovní druhy obou jazyků odpovídají. Japonská adverbia dokonce odpovídají klasifikaci cirkumstantiv, což značně usnadňuje potenciální problematiku hledání přesně odpovídajících slov nebo slovních spojení z dalších slovních druhů. Naopak japonská substantiva neodpovídají přesně těm českým z hlediska schopnosti tvořit syntaktické vazby. A je třeba rozšířit téma substantiv o partikule, se kterými tvoří těsnou vazbu pro syntaktické funkce. Také dělení japonského slovesného systému se liší od českého. Tyto úpravy jsou třeba vzhledem k nutnosti zaznamenání co nejdetailnějšího popisu všech slovnědruhových změn základních autosémantických slovních druhů a ke zjištění kde je pomyslná hranice zřetelná, a kde není.

V prvních částech této práce se soustředíme na vysvětlení Komárkovy teorie klasifikace slovních druhů. Vycházíme tedy hlavně z jeho publikace *Příspěvky k české morfologii*. A ačkoli je důležitou součástí této práce porovnání českého jazykového systému s japonským, je tato kniha bohatým zdrojem informací, použitelných v obecné rovině. Druhým nejdůležitějším zdrojem je Novákova Gramatika I., která poskytuje nejvhodnější popis slovních druhů, jejich funkcí a tvorby, pro tuto práci. A stala se vzorem při chronologii popisu jednotlivých slovních druhů apod. Další gramatiky a jazykovědné zdroje se zpravidla specializují na úzkou tematiku, a proto jsou používány na dílčí témata nebo pro ujasnění některých pojmů. Obecně lingvistické zdroje jsou použity hlavně pro uvedení do problematiky některých vědních disciplín (syntax, sémantika atd.), a pro vysvětlení některých termínů. Lingvisticky zaměřené publikace od českých autorů jsou užity pro sjednocení terminologie a hlavně při překladech z angličtiny.

Z důvodu nutnosti sjednocení transkripce japonských slov do češtiny, jsou veškeré japonské termíny zapsány pomocí české transkripce a zvýrazněny kurzívou. Také se v této práci nepřechylují příjmení japonských autorek.

Při popisu japonských autosémantických slovních druhů a vztahů mezi nimi se budeme soustředit téměř výhradně na jevy působící slovnědruhové změny. Podrobný popis jednotlivých slovních druhů je v této práci irelevantní.

2. KRITÉRIA KLASIFIKACE SLOVNÍCH DRUHŮ

2.1 HLEDISKA TŘÍDĚNÍ SLOVNÍCH DRUHŮ

Historie tradičního třídění slovních druhů, která sahá až k antice a středověké scholastice. Komárek uvádí, že tento způsob třídění je založen na trojím hledisku: „...významovém (slova jsou výrazem různých kategorií myšlenkových), tvarovém (formálním) a syntaktickém (slova mají různé využití ve větě).“¹ Tato tři hlediska třídění však podle Komárka nejsou paralelní a jejich pořadí je různě závažné u různých slovních druhů. Dále vytýká „...tradičnímu třídění slovních druhů nejednotnost kritérií, nedostatek třídícího principu.“²

2.2 AUTOSÉMANTICKÉ SLOVNÍ DRUHY

Situaci běžného pojetí autosémantických slovních druhů opisuje Komárek takto: „Substantiva, adjektiva a verba se zhruba vyznačují vzájemnou korespondencí všech tří hledisek (názvy substancí mají nezávislou pádovou flexi pro různé syntaktické úkony, zejména subjektu, objektu, adverbiale, predikátu; názvy vlastností mají pádovou flexi kongruenční, závislou, zvl. pro funkci atributu a predikátu; verba mají specifickou flexi vyjadřující především významy osoby, času a modu pro funkci predikátu, ovšem mají také tvary adjektivní povahy pro některé funkce jiné; slova všech těchto tří slovních druhů pojmenovávají jevy skutečnosti).“³

V případě číslovek a zájmen je však situace podle Komárka jiná: „Číslovky jsou vyděleny výhradně na základě velmi speciálního a abstraktního významu čísla (který se ovšem uplatňuje i v jiných slovních druzích), kdežto podle ostatních kritérií jsou nejednotné (srov. významové, tvarové a syntaktické rozdíly mezi jeden – pět – sto – tisíc – milion – několik;

¹ KOMÁREK, Miroslav. *Příspěvky k české morfologii*, Olomouc: Periplum, 2006, s. 13

² KOMÁREK, Miroslav. *Příspěvky k české morfologii*, Olomouc: Periplum, 2006, s. 13

³ KOMÁREK, Miroslav. *Příspěvky k české morfologii*, Olomouc: Periplum, 2006, s. 14

první – pátý – několikátý – paterý – patero; jednou – pětkrát – několikrát *apod.*)⁴ Zájmena se vyznačují specifickým sémantickým rysem, zájmena jevy nepojmenovávají, ale jen k nim ukazují. Tato vlastnost je označována jako deiktičnost. V ostatních ohledech jsou zájmena nejednotná. Jako příklady uvádí Komárek „*rozdíly mezi tzv. substantivními zájmeny já, ty, adjektivními zájmeny můj, jaký, ten apod.*“⁵ a dále zmiňuje: „...*a kromě toho slova jako několik, několikrát se řadí k číslovkám, slova jako někde (rovněž zájmenná) k adverbium.*“⁶ Adverbia v češtině jsou slovy autosémantickými a neohebnými. Jinými slovy „...*indeklinabilia s lexikálním významem; jsou však nejednotná po stránce sémantické (srov. např. kvalitativní adverbium dobře, okolnostní letos, zájmenné tam, někde) i syntaktické (srov. adverbialní útulně a predikativní útulno, lze).*“⁷

2.3 SYNSÉMANTICKÉ SLOVNÍ DRUHY

V případě sysémantických slovních druhů, tedy slovních druhů s významem gramatickým, ale bez samostatného slovního významu, které jsou vesměs neohebné, je situace podle Komárka většinou viditelně jednodušší: „...*předložky a spojky jsou zřetelně rozlišeny svým významem i funkcí (předložky dále modifikují významy substantivních pádů, kdežto spojky plní funkci konektivů, spojujících navzájem větné členy i celé věty a zároveň vyjadřují vztahy mezi nimi).*“⁸ Za méně jasnou považuje Komárek problematiku částic ve vztahu k ostatním slovním druhům, zvláště pak ke spojkám a adverbium a dokonce zmiňuje morfémy: „...*např. at' = částice, spojka nebo morfém? ještě, již, prý = adverbium, nebo částice? se, si v slovech blýská se, hoví si = zájmeno, částice, nebo morfém?*“⁹ Za zcela ojedinělé považuje postavení onomatopoií, která nenáležejí do skupiny slovních druhů sysémantických a na rozdíl od slov autosémantických vytvářejí výpovědi *sui genesis*¹⁰ a mají tedy blízko k paralingvistice.

⁴ KOMÁREK, Miroslav. *Příspěvky k české morfologii*, Olomouc: Periplum, 2006, s. 14

⁵ KOMÁREK, Miroslav. *Příspěvky k české morfologii*, Olomouc: Periplum, 2006, s. 14

⁶ KOMÁREK, Miroslav. *Příspěvky k české morfologii*, Olomouc: Periplum, 2006, s. 14

⁷ KOMÁREK, Miroslav. *Příspěvky k české morfologii*, Olomouc: Periplum, 2006, s. 14

⁸ KOMÁREK, Miroslav. *Příspěvky k české morfologii*, Olomouc: Periplum, 2006, s. 14

⁹ KOMÁREK, Miroslav. *Příspěvky k české morfologii*, Olomouc: Periplum, 2006, s. 14

¹⁰ latinské rčení znamenající „svého druhu“ pro označení objektů, které nemohou být podřazeny nějakému vyššímu druhu.

2.4 TEORIE TŘÍDĚNÍ SLOVNÍCH DRUHŮ

2.4.1 PROBLEMATIKA TRADIČNÍHO TŘÍDĚNÍ

Tradiční třídění slovních druhů není považováno za uspokojivé a někdy se pochybuje o samotné existenci pojmu slovního druhu vůbec. Komárek uvádí, že u tohoto stanoviska by zřejmě bylo logickým důsledkem „...*opuštění pojmu slovní druh a zavedení trojí různé klasifikace lexikálních prostředků: rozlišovaly by se třídy slov z hlediska sémantického (názvy osob, živočichů, věcí atd., vlastností, čísel, okolností, dějů, stavů atd.) z hlediska tvarového (deklinabilia a indeklinabilia různých typů) a z hlediska syntaktického (třídy výrazů, které mohou fungovat jako podmět, předmět, přísudek, atribut atd.)*“¹¹ Nepochybuje sice o tom, že by takovéto klasifikace nebyly užitečné, ale tvrdí také, že není sporu o tom, že by takový způsob „*byl povrchově popisný, inventarizujícím, atomizujícím a v podstatě destruktivním*“¹²

2.4.2 MODERNÍ TEORIE SLOVNĚDRUHOVÉ KLASIFIKACE

Ve 20. století je zřejmá snaha o prokázání lingvistické existence samotných slovních druhů a postavení jejich klasifikace na jednotném a stabilním základě. Komárek poukazuje na fakt, že tyto pokusy vycházejí ze správné teze, že „*lingvistická klasifikace prvků jazyka musí být obrazem skutečných jazykových kategorií, projevujících se při fungování jazyka. Předpokládá se, že také slovní druhy jakožto specifické třídy lexikálních prostředků se specifickými vlastnostmi sémantickými i gramatickými jsou jazykové kategorie*“¹³ Status těchto kategorií se však přirozeně liší v různých typech jazyků. Otázkou pak ale je, která z vlastností slov je rozhodující při vymezení jazykových kategorií. Zda se jedná o stránku syntaktickou, formální nebo významovou. Faktem však je, že i při různé důležitosti je třeba všechna tato tři kritéria uplatňovat společně, a z toho důvodu není možné je od sebe naprosto odtrhnout. Podle Komárka „*je třeba tyto aspekty rozlišit a oddělit od sebe a pak hledat jejich optimální hierarchické uspořádání jakožto kritérium našeho rozhodování, pouhé konstatování komplexnosti k ničemu nevede*“¹⁴ Dále považuje za nutné objasnit, zda je možné nalézt jednotný princip klasifikace, nebo je možné připustit u různých slovních druhů různé pořadí kritérií, jak tomu je v tradičním pojetí dělení slovních druhů.

¹¹ KOMÁREK, Miroslav. *Příspěvky k české morfologii*, Olomouc: Periplum, 2006, s. 15

¹² KOMÁREK, Miroslav. *Příspěvky k české morfologii*, Olomouc: Periplum, 2006, s. 15

¹³ KOMÁREK, Miroslav. *Příspěvky k české morfologii*, Olomouc: Periplum, 2006, s. 15

¹⁴ KOMÁREK, Miroslav. *Příspěvky k české morfologii*, Olomouc: Periplum, 2006, s. 15

2.5 SLOVNÍ DRUHY JAKO JAZYKOVÉ KATEGORIE

Komárek připouští možnost vypuštění formální (výrazové) stránky základních slovnědruhových kritérií, protože neohebnost i flexe různých typů (osobní, pádová) „...jsou těsně spjaty se syntaktickými funkcemi slovních tvarů.“¹⁵ Nepokouší se tím však naznačit, že k dotvoření slovního druhu nepřispívá stránka formální, mluvnicky kategoriální nebo stránka slovtvorná. Po vypuštění stránky formální je třeba posoudit poměr důležitosti syntaktických a sémantických kritérií.

V moderní lingvistice považuje Komárek za obdivuhodný pokus o založení charakteristiky slovních druhů pouze na sémantických (v tomto případě spíše logických) kritériích, a to Bröndalovy Ordklasserne¹⁶. Kde autor vychází ze čtyř základních aristotelských kategorií (podstaty – *úsía*, kvantity – *poson*, kvality – *poion* a relace – *pros ti*).¹⁷ Ty pak následně upravuje a kombinuje.

Podle Komárka se však Bröndal příliš soustředí na mentální stránku jazyka, a dokonce prý u něho lze hovořit o ztotožnění jazyka s myšlením. Komárek vyčítá Bröndalovi, že výklad slovních druhů na základě důsledné aplikace logického hlediska vede „...k univerzálnímu třídění, nedovolujícímu adekvátně postihnout specifické rysy slovnědruhové stavby konkrétních jazyků.“¹⁸

Na druhé straně ovšem existuje řada prací, kde je pro klasifikaci slovních druhů považován za nejdůležitější význam kritéria syntaktického. Komárek jmenuje několik lingvistů, kteří uplatňují syntaktická kritéria. Mezi nimi Ščerbu, Vinogradova a v neposlední řadě Buysense, který formuloval názor, že „...slovní druhy a vůbec gramatické kategorie je třeba zjišťovat rozbořem věty“¹⁹

Komárek přiznává názoru, kde při určování slovních druhů mají prioritu kritéria syntaktická, značnou oprávněnost. „Vždyť začlenění do větného kontextu je konečným cílem slova a jeho gramatických tvarů, pouze jako větný člen nebo pomocná gramatická součást věty může slovo plnit svůj úkol v konkrétní promluvě. Teprve syntaktická funkce dává smysl velké části morfologických vlastností slova.“²⁰ Komárek vidí paralelu k syntaktickému stanovisku ve filozofii a psychologii, kde je věta považována za nadřazenou slovu.

¹⁵ KOMÁREK, Miroslav. *Příspěvky k české morfologii*, Olomouc: Periplum, 2006, s. 15

¹⁶ Bröndal zde výslovně odmítá jak morfologická, tak i syntaktická kritéria klasifikace (možná doplnit)

¹⁷ ARISTOTELES. *Kategorie* Praha: Československá akademie věd, 1958

¹⁸ KOMÁREK, Miroslav. *Příspěvky k české morfologii*, Olomouc: Periplum, 2006, s. 16

¹⁹ KOMÁREK, Miroslav. *Příspěvky k české morfologii*, Olomouc: Periplum, 2006, s. 16

²⁰ KOMÁREK, Miroslav. *Příspěvky k české morfologii*, Olomouc: Periplum, 2006, s. 17

Takováto formulace však není příliš přesná, zvláště když se pokoušíme popsat systém slovních druhů. Komárek cituje z Melčukova díla: „...*jazyk (langue) není badateli dán (tj. dán bezprostředně, M.K.); je třeba jej modelovat, a to tak, že pozorujeme jeho fungování...Popsat jazyk – přísně vzato – je nemožné; je možné jej pouze modelovat a pak popsat model empiricky zkonstruovaný.*“²¹

Teorie tzv. *černé skříňky* platí podle Komárka jak pro jazyk v synchronní existenci, tak i pro vývojové procesy, kterými jazyk prochází v diachronii. Teorii *černé skříňky* u jazyka rozumíme, že „*i když jsme schopni popsat jeho prvky, nepoznáváme bezprostředně jejich vzájemné strukturní a funkční sepětí.*“²² Autor dále uvádí, že je možné vytvořit více než jeden model jazyka a jeho dílčích systémů. Vlastně každý popis gramatiky určitého jazyka, nebo každá z gramatických teorií je vlastně popisem jazykových modelů. Je ovšem nutné zmínit, že ne všechny jsou stejně efektivní. Komárek tedy navrhuje nový model soustavy slovních druhů a je přesvědčen, že se tento model jazyka přibližuje „*neznámé skutečnosti jazyka více než modely jiné.*“²³

3. ZÁKLADNÍ POJMY NAVRHOVANÉHO MODELU

3.1 HIERARCHIE SYNTAKTICKÝCH FUNKCÍ

Výše uvedený názor, který přiznává při určování slovních druhů prioritu kritériím syntaktickým, nás nesmí zavádět k mylnému „...*ztotožnění slovního druhu s větným členem, tedy nositele funkce s funkcí, poněvadž slovní druh bývá obvykle nositelem ne jedné, nýbrž několika různých syntaktických funkcí. (právě to bývá jeden z hlavních argumentů proti syntaktickému chápání slovních druhů)*“²⁴ Je ovšem nutné zdůraznit, že funkce jsou hierarchicky uspořádány a nejsou si tedy navzájem rovnocenné.

3.1.1 POJEM PRIMÁRNÍ A SEKUNDÁRNÍ FUNKCE

Ze způsobů rozlišování primárních a sekundárních funkcí slovních druhů, vyzdvihuje Komárek přístup Kuryłowiczův²⁵. „*Pro slovní druh je podle jeho pojetí charakteristická jeho primární syntaktická funkce, která je hlavním jednotícím principem slovního druhu. Tak např.*

²¹ In KOMÁREK, Miroslav. *Příspěvky k české morfologii*, Olomouc: Periplum, 2006, s. 17

²² KOMÁREK, Miroslav. *Příspěvky k české morfologii*, Olomouc: Periplum, 2006, s. 17

²³ KOMÁREK, Miroslav. *Příspěvky k české morfologii*, Olomouc: Periplum, 2006, s. 17

²⁴ KOMÁREK, Miroslav. *Příspěvky k české morfologii*, Olomouc: Periplum, 2006, s. 18

²⁵ In KOMÁREK, Miroslav. *Příspěvky k české morfologii*, Olomouc: Periplum, 2006, s. 18

*primární funkcí substantiva je funkce subjektu, primární funkcí slovesa je funkce predikátu, primární funkcí adjektiva je funkce atributu atd.*²⁶

3.2 PRIMÁRNÍ SYNTAKTICKÁ FUNKCE

Zamyslíme-li se nad pojmem primární syntaktická funkce, nabízí se otázka, proč je primární funkcí právě ta jedna určitá a ne jiná z funkcí slovního druhu? Komárek zmiňuje Kuryłowiczovu snahu o nalezení objektivního základu rozdílu mezi primární a sekundární funkcí „...především v samém jazyce, tj. v kritériích formálních, a nikoli mimo jazyk, např. v obecných podmínkách skutečnosti nebo psychického života.”²⁷ S ohledem na toto prohlášení formuloval Kuryłowicz tento obecný zákon: „*Jestliže změna syntaktické funkce jedné formy (slova) A vyvolává formální změnu A v B (přičemž lexikální funkce zůstává táž), je primární syntaktickou funkcí ta, která odpovídá základové formě (forme-base), sekundární ta, která odpovídá formě odvozené.*”²⁸ Kuryłowiczovo odvozování (derivace) se liší od běžného pojetí tohoto termínu. V tomto případě se jedná o derivaci syntaktickou. Později tento vztah popsal Kuryłowicz jako fundaci („*základní slovotvorný vztah, vztah podmíněnosti jednoho slova druhým po formální i sémantické stránce*”²⁹). Tvary s primární syntaktickou funkcí fundují tvary s funkcí sekundární (např. slovesné tvary určité fundují tvary neurčité atd.).

3.2.1 VÝZNAM SLOVA A SYNTAKTICKÁ FUNKCE

Komárek považuje za velmi důležité Kuryłowiczovo prohlášení o vztahu mezi významem slova a primární syntaktickou funkcí: „...slova mají primární lexikální funkci jen díky svému lexikálnímu významu... Tvrdíme..., že primární syntaktické funkce plynou z lexikálních hodnot slovních druhů a představují jakousi jejich transformaci. Z derivace v širokém slova smyslu vyplývá nejen fakt, že některá slova jsou odvozena od jiných slov, aby plnila funkci odlišnou od funkce báze slova, nýbrž také fakt, že samo slovo může být v charakterizovaném syntaktickém okolí nositelem sekundárních syntaktických hodnot.”³⁰

Z uvedené citace je zřejmé, že primární syntaktické funkce jasně korespondují s významovou stránkou slov. Tento vztah podle Komárka vyplývá z procesu poznání. „*Člověk, zaměřený na určitý omezený úsek skutečnosti, vnímá objekty (tj. osoby, věci atd.), které se vyznačují určitými vlastnostmi nebo jsou nositeli určitých dějů, a vnímá bezprostřední situaci,*

²⁶ KOMÁREK, Miroslav. *Příspěvky k české morfologii*, Olomouc: Periplum, 2006, s. 18

²⁷ In KOMÁREK, Miroslav. *Příspěvky k české morfologii*, Olomouc: Periplum, 2006, s. 19

²⁸ KOMÁREK, Miroslav. *Příspěvky k české morfologii*, Olomouc: Periplum, 2006, s. 19

²⁹ LOTKO, Edvard. *Slovník lingvistických termínů pro filology*, Olomouc: Univerzita Palackého, 2003, s. 38

³⁰ KOMÁREK, Miroslav. *Příspěvky k české morfologii*, Olomouc: Periplum, 2006, s. 19

do níž jsou věci nebo děje zařazeny jako do rámce. Proces poznání se tak jeví jako abstrahování vlastností nebo dějů, chápaných jakožto příznaky, od jejich nositelů – objektů (substancí), jako vyčleňování okolností různého druhu z celkové komplexní situace.³¹

S ohledem na tuto skutečnost je možné rozlišit autosémantická slova (slova schopná vazby na realitu) na tři různé typy: adjektiva a slovesa (slova s příznakem statickým nebo dynamickým), substantiva (slova bez příznaku, chápána jako substance) a okolnostní slova, tj. část adverbii (slova mimo objekt i příznak). Nejobecnější významy považuje Komárek za „*gnozeologickou bázi systému autosémantických slovních druhů ve všech jazycích bez rozdílu typu a struktury.*“³² Jejich vztah k syntaktickým funkcím popisuje takto: „*Subjekt ve větě nejediný větný člen, který neurčuje jiné větné členy; predikát je větný člen, který vypovídá o subjektu, tedy vyjadřuje jeho příznak (nejčastěji určený co do času); atribut určuje ve větě substantivum, tj. vyjadřuje jeho příznak, co do času nedefinovaný, atd.*“³³ Nutností je si uvědomit, že tento vztah existuje pouze mezi významem slovního druhu a jeho primární syntaktickou funkcí. Z toho vyplývá, že při plnění funkce sekundární je narušena vazba slovního druhu se syntaktickou funkcí. Na důležitosti pak nabírá významová stránka slovního druhu, která právě význam slovního druhu posouvá.

4. HRANICE MEZI SLOVNÍMI DRUHY

Otázka existence hranice mezi slovními druhy je stěžejním tématem této práce. Jak Komárek správně poznamenává: „*Slovní druhy nelze chápat jako nějaké monády³⁴, navzájem ostře rozhraničené.*“³⁵ Hranice mezi nimi tedy nemůže být zcela jasně určitelná. Příčinou této nejasnosti rozdělení může být tzv. křížení slovních druhů. „*Podíl vlastností dvou slovních druhů v slovech nebo slovních tvarech, jež se hlásí do obou slovních druhů, bývá ovšem různého stupně a také různého druhu.*“³⁶ Také v tomto případě je kladen důraz na směr fundace. U složených slov v japonštině je třeba určit, které část slova je fundující, a která část je fundovaná. To rozhoduje slovnědruhové charakteristice výsledného složeného slova.

³¹ KOMÁREK, Miroslav. *Příspěvky k české morfologii*, Olomouc: Periplum, 2006, s. 20

³² KOMÁREK, Miroslav. *Příspěvky k české morfologii*, Olomouc: Periplum, 2006, s. 20

³³ KOMÁREK, Miroslav. *Příspěvky k české morfologii*, Olomouc: Periplum, 2006, s. 20

³⁴ dále nedělitelná jednotka

³⁵ KOMÁREK, Miroslav. *Příspěvky k české morfologii*, Olomouc: Periplum, 2006, s. 21

³⁶ KOMÁREK, Miroslav. *Příspěvky k české morfologii*, Olomouc: Periplum, 2006, s. 22

4.1 Křížení slovních druhů v japonštině.

4.1.1 IDENTIFIKACE SLOVNÍCH DRUHŮ

Určení slovního druhu může být v případě japonštiny někdy poněkud obtížné. Například podstatná jména jsou někdy považována za „...*otevřený slovní druh. Naopak slovesa a přídavná jména formují v japonštině uzavřené, konzervativní kategorie. Brání se vnikání nových forem a ponechávají si starší rysy. To znamená, že je v japonštině obtížnější identifikovat podstatná jména, než jména přídavná a slovesa*“³⁷ Podstatná jména se podle Ciprise nepodřizují žádnému pevnému vzoru. Srovnáme-li například koncovky adjektiv a substantiv, zjistíme, že mohou být v několika případech totožné. Z toho vyplývá, že na první pohled je těžké určit, k jakému slovnímu druhu určité slovo patří.

Adjektiva:	Substantiva:
óki – velký	ní – druhý v pořadí
akai – červený	ai – láska
koi – tlustý	koi – kapr
furui – starý	funsui - fontána ³⁸

Nejlépe z uvedených příkladů dokazuje obtížnou rozlišitelnost slovních druhů v japonštině slovo koi, které na základě své formy může být jak podstatným, tak přídavným jménem. Homonymie je ostatně v japonštině velmi častým prvkem.

Dalším faktorem křížení slovních druhů je změna jednoho slovního druhu na jiný. Jako příklad můžeme uvést nominalizaci. Cudžimura popisuje nominalizaci jako proces, při kterém se status slovního druhu mění z nesubstantivního na substantivní, ať už obsahuje afixaci, nebo ne. Jako příklad můžeme uvést odvozování deverbativních substantiv odvozených od kořenů sloves:

<i>slovesný kořen:</i>	<i>deverbativní substantivum:</i>
a) <i>kangae (myslet)</i>	<i>kangae (myšlenka)</i>
c) <i>kari (půjčit si)</i>	<i>kari (půjčka)</i>
d) <i>tasuke (pomoci)</i>	<i>tasuke (pomoc)</i>
e) <i>kurušim (trpět)</i>	<i>kurušim-i (bolest)</i>
f) <i>kimar (rozhodnout)</i>	<i>kimar-i (rozhodnutí)</i> ³⁹

³⁷ CIPRIS, Zeljko; HAMAKO, Šóko. *Making sense of Japanese grammar*, University of Hawai'i Press [online]. 2002, s. 17

³⁸ CIPRIS, Zeljko; HAMAKO, Šóko. *Making sense of Japanese grammar*, University of Hawai'i Press [online]. 2002, s. 18

Uvedené příklady nominalizace opět dokazují obtížnost určování slovních druhů v japonštině bez znalosti kontextu a vůbec spletitost celého systému jejich dělení.

4.1.2 SLOŽENÁ SLOVA V JAPONŠTINĚ

Za významnou součást slovtvorby (a také kombinování slovních druhů) můžeme považovat vznik kompozit. Skládání slov je v japonštině výrazně častější než v češtině. „*Skládat se mohou slova samostatná, a to téhož i rozdílného slovního druhu. Charakteristická jsou zejména složená slovesa, kde obvykle jedno sloveso nese význam hlavní a druhé sloveso jej svým významem modifikuje.*“⁴⁰ V japonštině lze tvořit nová slova i pomocí afixace (možnost slovtvorby sufixací převažuje nad prefixací). Další slovtvornou metodou je reduplikace (tj. opakování téhož slova, jež nabývá hodnoty nové slovní jednotky a odlišným významem, někdy i s odlišnou slovnědruhovou funkcí)⁴¹.

Je nutno zmínit i kategorii slov sinojaponských, která se vyskytují jak samostatně, tak i jako slova složená. Vznikají také tzv. hybridní složeniny ze slov japonských a sinojaponských, případně jejich kombinace se slovy cizího původu. Kombinace japonského a sinojaponského aspektu jazyka platí také v případě afixace: „*sinojaponské sufixy k japonským slovům, japonské k sinojaponským.*“⁴²

*Složená slova japonského původu*⁴³:

a. *adjektivum + substantivum:*

maru – gao (oválná tvář)

čika – miči (zkratka)

b. *verbum + substantivum:*

watari – dori (stěhovaví ptáci)

nomi – mizu (pitná voda)

Složená slova sinojaponská:

a. *adjektivum + verbum:*

šo – u (mrholení)

kó – ri (velký zájem)

³⁹ CUDŽIMURA, Nacuko. *An introduction to Japanese linguistics*, Blackwell Publishing [online] 2007, s. 154

⁴⁰ KRAEMEROVÁ, Alice. *Úvod do japanologie*, Olomouc, 2000, s. 37.

⁴¹ NOVÁK, Miroslav. *Gramatika Japonštiny I.*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 168

⁴² NOVÁK, Miroslav. *Gramatika Japonštiny I.*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 168

⁴³ příklady jsou čerpány a překládány z knihy Masajoši Šibataniho (ŠIBATANI, Masajoši. *The Languages of Japan*, Cambridge University Press, 2001.

b. *verbum + substantivum:*

ši – kecu (zastavení krváčení)

sacu – džin (vražda)

Z výčtu příkladů byla vynechána kompozita ze stejných slovních druhů a také kompozita obsahující slova přejatá.

Novák uvádí, že výsledné slovnědruhovému funkci rozhoduje vždy koncová složka kompozita, a naopak první složka působí jako atribut složky koncové, kterou také určuje. „*Substantiva vytvářejí složeniny ve svém základním nevariabilním tvaru. Slovesa a adjektiva, pokud nejsou koncovou složkou nebo pokud mají funkci substantivní, vytvářejí složeniny ve tvaru kmene (soulásková slovesa ve tvaru i-kmene, resp. ve tvaru 2. základu), adverbia a číslovky ve tvaru základním.*“⁴⁴ Dále uvedeme Novákův seznam typů složených slov s příklady, ze kterého byla opět vyjmuta kompozita stejných slovních druhů a transkripce byla upravena na českou.

a) *Sloveso + substantivum:*

mawari + miči – mawarimiči – oklika

kaeri + miči – kaerimiči – cesta domů

hari + fuda – harifuda – plakát, oznámení

b) *Kvalitativní sloveso + substantivum:*

čika + miči – čikamiči – cesta zkratkou

širo + kuma – široguma – bílý (lední) medvěd

furu + hon – furuhon – antikvariátní kniha

c) *Substantivum + slovesné substantivum:*

sakana + curi – sakanacuri – chytání ryb

tama + tare – tamadare – korálkový závěs

nacu + jasumi – nacujasumi – letní prázdniny

d) *Sloveso + slovesné substantivum:*

hiki + daši – hikidaši – zásuvka

kaki + tori – kakidori – diktát (školní)

warai + hanaši – waraibanaši – komický příběh

e) *Kvalitativní sloveso + slovesné substantivum:*

tó + marši – tómawaši – okolky

haja + šini – hajadžini – předčasná smrt

⁴⁴ NOVÁK, Miroslav. *Gramatika Japonštiny I.*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 168

naga + iki – nagaiki – dlouhověkost

Novák dodává, že „složená slova tohoto typu mohou být použita ve slovesné funkci předmětovou vazbou s pomocným slovesem *suru*: *nagaiki o suru – žije dlouho*.“⁴⁵

f) *Substantivum + sloveso*:

ura + kaesu – uragaesu – obrací naruby

jaku + tacu – jakudacu – je užitečný, prospěšný

koši + kakeru – košikakeru – sedá si

g) *Kvalitativní sloveso + dějové sloveso*:

naga + hiku – nagabiku – táhne se do dálky

taka + naru – takanaru – hlučí

*taka + hiku – taktiku – nerovnost, vlnitost*⁴⁶

h) *Substantivum + kvalitativní sloveso*

kjómi + fukai – kyómibukai – je velmi zajímavý

na + takai – nadakai – je slavný

kuči + kitanai – kuči gitanai – je sprostý

i) *Slovesné substantivum + kvalitativní sloveso*:

mi + kuruši – miguruši – je ošklivý

mači + tói – mačidói - je opožděný

nomi + joi – nomijoi – je příjemný k pití

Zvlášť vyděluje Novák skupinu složených adverbíí. Ta vznikají odvozováním od kompozit kvalitativních sloves (*nasakebukai – nasakebukaku – soucitně*)⁴⁷ a dále spojením substantiva s pomocným slovesem *nai* v adverbíální tvaru (*utagainaku – bezpochyby, hodonku – zanedlouho*)⁴⁸. Adverbíální funkce však mohou nabírat i kompozita, která se skládají z jiných slovních druhů (*miegakureni – nezřetelně*).⁴⁹

Reduplikace bývá často příčinou jak změny formální stránky slovního druhu, tak i v některých případech je reduplikované slovo nositelem jiné gramatické funkce. Novák uvádí, že „Většina reduplikovaných slov nabývá funkce adverbia, ať jde od původu o substantiva, slovesné kmeny, slovesa v základním tvaru či adjektiva. Někdy reduplikovaná složenina přebírá adverbíální koncovku *ni* nebo *to*, popřípadě i některou partikuli kontextovou. Tato složená

⁴⁵ NOVÁK, Miroslav. *Gramatika Japonštiny I.*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 170

⁴⁶ v tomto případě plní substantivní funkci

⁴⁷ NOVÁK, Miroslav. *Gramatika Japonštiny I.*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 173

⁴⁸ NOVÁK, Miroslav. *Gramatika Japonštiny I.*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 173

⁴⁹ NOVÁK, Miroslav. *Gramatika Japonštiny I.*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 173

slova mohou mít i funkci přívlastku připojením partikule *no*.⁵⁰ Z toho vyplývá, že reduplikace je vlastně nositelem cirkumstantivní sekundární funkce pro substantiva, adjektiva a verba, a to v případě přebrání adverbialní partikule *-ni*.

- a) reduplikovaná slova se substantivním základem (*motomoto – původně, mičimiči – cestou*)⁵¹
- b) reduplikovaná slova se základem slovesného kmene (*omoioioi – dle libovůle; ikiiki – svěže, živě; wakarewakareni – odděleně; kuregure mo – důrazně*)
- c) reduplikovaná slova ze základního tvaru slovesa: (*osoruosoru – obezřetně; kaesugaesu mo – důkladně, masumasu – víc a víc*)
- d) reduplikovaná slova z kmene kvalitativního slovesa: (*takadaka – nejvýše, jasujasu – velmi snadno*)
- e) reduplikovaná slova z adjektivního kmene: (*sukizuki – dle libosti*)

K další slovnědruhové změně dochází v případě přidání koncovky *-ší* za některá z reduplikovaných složených slov (*wakawakaší – je mladičký*).⁵²

4.1.3 SINOJAPONSKÁ SLOVA

Sinojaponská slova mohou v japonštině plnit primární syntaktické funkce všech čtyř základních autosémantických slovních druhů. Vyskytují se tedy jako substantiva, verba, adjektiva i adverbia (cirkumstantiva).

Zda je sinojaponské slovo substantivem, poznáme tak, že nemůže tvořit vazbu s partikulí *-na* (nemohou potom vzniknout adjektivní a adverbialní tvary). Dále nemohou vytvářet vazbu s adverbizující koncovkou *ni*. Nemohou nabýt ani slovesného charakteru „...těsným spojením s pomocným slovesem *suru*. Za adjektiva/ adverbia lze považovat ta slova, jež nemohou vstupovat do vztahu podmětu či předmětu, (tj. být vymezena partikulemi *ga* a *o*), a za slovesa ta slova, jež vstupují do věty především v těsném spojení s pomocným slovesem *suru* a nemohou vytvářet adjektiva typu *-NA*.“⁵³

⁵⁰ NOVÁK, Miroslav. *Gramatika Japonštiny I.*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 174

⁵¹ následující příklady reduplikovaných slov In NOVÁK, Miroslav. *Gramatika Japonštiny I.*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 174

⁵² NOVÁK, Miroslav. *Gramatika Japonštiny I.*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 174

⁵³ NOVÁK, Miroslav. *Gramatika Japonštiny I.*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 181

5. ZÁKLADNÍ AUTOSÉMANTICKÉ SLOVNÍ DRUHY V ČEŠTINĚ A JAPONŠTINĚ.

Komárek považuje za základní autosémantické slovní druhy v češtině substantiva (S), verba (V), adjektiva (A) a tzv. cirkumstativa (C) (tj. okolnostní slova). V této práci se pokoušíme o aplikaci této Komárkovy soustavy na japonský jazyk, čímž můžeme výše zmíněnou čtveřici autosémantických slovních druhů pojmout i za bázi slovnědruhové soustavy v japonštině. Stejně jako v případě češtiny, se i v japonštině tyto slovní druhy liší svým významem i primárními syntaktickými funkcemi. Jak Komárek vyjadřuje větněčlenskými termíny: „*Substantivum má ve větě primární funkci subjektovo-objektovou, verbum primární funkci predikativní, adjektivum je v primární funkci prostředkem atributivní determinace substantiv, cirkumstantivum vyjadřuje determinaci okolností.*“⁵⁴ Každá z primárních funkcí těchto slovních druhů by měla být realizovatelnou u všech tří ostatních jakožto syntaktická funkce sekundární. Proto Komárek navrhuje označení syntaktických funkcí stejnými symboly, kterými jsou označeny jednotlivé slovní druhy, pro něž jsou dané funkce primární (viz výše), avšak pro přehlednost používá malých liter: „...s znamená ‚fungovat jako S‘, ‚být na místě příznačném pro S‘ *apod.*, V^v, S^v, A^v znamená ‚verbum, substantivum, adjektivum fungují jako V‘, ‚jsoucí na místě příznačném pro V‘, *apod.*“⁵⁵ Výhodou tohoto označení je, že tento zápis zaznamenává těsný vztah primární syntaktické funkce daného slovního druhu s jeho významovou stránkou a umožňuje odhlédnout od někdy nejednoznačných větněčlenských termínů. Jak už bylo řečeno: „...v primární syntaktické funkci se uplatňují sémantické vlastnosti slovního druhu v maximální míře; mluvíme zde proto o primárním významu slovního druhu a míníme tím slovnědruhový význam nezabarvený sémantikou jiného slovního druhu.“⁵⁶ Takový způsob zápisu umožňuje i vizualizaci sekundárních syntaktických funkcí, tedy pokud dané slovo plní primární funkci jiného slovního druhu jako svou funkci sekundární.

5.1 TABULKA FUNKCÍ ZÁKLADNÍCH SLOVNÍCH DRUHŮ

Následující tabulka zachycuje Komárkovu soustavu základních slovních druhů včetně jejich funkcí primárních a sekundárních. V prvním „...vertikálním sloupci jsou zapsány symboly základních slovních druhů, reprezentující zároveň primární (základní) slovnědruhové významy, a v horizontálním sloupci tytéž významy jako funkce. Primární významy slovních

⁵⁴ KOMÁREK, Miroslav. *Příspěvky k české morfologii*, Olomouc: Periplum, 2006, s. 30

⁵⁵ KOMÁREK, Miroslav. *Příspěvky k české morfologii*, Olomouc: Periplum, 2006, s. 30

⁵⁶ KOMÁREK, Miroslav. *Příspěvky k české morfologii*, Olomouc: Periplum, 2006, s. 30

druhů se tak ocitají v diagonále průniku stejnojmenných slovnědruhových významů, zbytek tabulky je vyplněn významy sekundárními.⁵⁷

Tabulka č.1; Syntaktické funkce

	s	a	v	c
S	subj./obj. pády 1	apoziční subst. gen. adnom. 2	cop. + subst. 3	okolnostní pády 4
A	adj. = subj./obj. 5	adj. = at. 6	cop. + adj. 7	adj. nekongr. = adverbiale 8
V	inf. = subj./obj. 9	particip./inf = at. 10	VF/cop. + příčestí 11	transgr./příčestí = atv. 12
C	cirkumst. = subj./obj. 13	cirkumst. = at. 14	cop. + cirkumst. 15	cirkumst. = adverbiale 16

5.1.1 PŘÍKLADY K TABULCE SYNTAKTICKÝCH FUNKCÍ V ČEŠTINĚ

„1. kos⁵⁸ zpívá/ chytil kosa 2. chudák kos/ hlas kosa 3. kos je pták 4. přišel s kosem 5. sytý hladovému nevěří 6. černý kos 7. kos je černý 8. zpívá pěkně 9. pracovat není řečnit 10. pracující člověk/ vůle pracovat 11. kos zpívá/ kos byl chycen 12. pracoval sedě 13. doma není v cizině 14. místo nahoře 15. je to zadarmo 16. pracuje zadarmo“⁵⁹

5.2 PROBLEMATIKA PŘÍMÉ APLIKACE SOUSTAVY NA JAPONŠTINU.

Komárkova funkční soustava základních autosémantických prvků je primárně určena pro češtinu. A jak je známo, čeština je jazykem flektivním, s čímž Komárek nejen počítá, ale na flexi zakládá některé obecné vzorce zápisu slovních druhů a jejich realizaci v primárních i sekundárních funkcích. Například hned u substantiva ve své primární funkci: S^s vyžaduje „subj./obj. pády“ (viz Tabulka č.1). Japonština jako aglutinační jazyk pádovou flexi nemá. Může se tedy na první pohled zdát, že aplikace Komárkovy metody na japonštinu nebude

⁵⁷ KOMÁREK, Miroslav. *Příspěvky k české morfologii*, Olomouc: Periplum, 2006, s. 30–31

⁵⁸ zvýrazněná slova jsou nositeli spojení slovního druhu a funkce v daném poli tabulky.

⁵⁹ KOMÁREK, Miroslav. *Příspěvky k české morfologii*, Olomouc: Periplum, 2006, s. 30

možná. Tomu by mohlo nasvědčovat i tvrzení Watanabeho, že substantiva patří mezi slovní druhy „*neschopné plnit funkci syntaktického vztahu*“⁶⁰ Watanabe však nabízí řešení, které nám dovoluje v aplikaci Komárkovy soustavy základních autosémantických prvků na japonštinu pokračovat. Na příkladě modelové věty: „*sakura no hana ga saku (Sakury kvetou)*“⁶¹ popisuje, jak chápat stavbu věty, její význam a vztahy slov v ní obsažených. „*Bylo by chybou se domnívat, že význam věty ‚Sakura no hana ga saku,‘ bude celkovým součtem významů slov ‚sakura‘, ‚přivlastňovací partikule ‚no‘ (to je význam krajně abstraktní) a ‚hana‘, jen takto počítařsky sečtených. Význam slova ‚sakura‘ je podmíněn významem partikule ‚no‘ a k významu slova ‚hana‘ je vázán přivlastkovým vztahem. Tak vzniká spojení ‚sakura no hana‘. Toto spojení je prostřednictvím partikule ‚ga‘ dále vázáno predikačním vztahem ke slovu ‚saku‘.*“⁶² Po této významové analýze příkladové věty je zřejmé, že aplikace Komárkova slovnědruhového systému na japonštinu má nyní méně překážek. Jednak řeší problematiku subjektu, který v tomto případě vzniká spojením substantiva a partikule *ga*. A navíc zmiňuje i vznik sekundární adjektivní funkce u substantiva *sakura* při vazbě s partikulí *no*. Tím potvrzuje, že některé ze základních autosémantických slovních druhů mohou být nositeli sekundárních syntaktických funkcí. Prvním krokem k řešení problému jsou tedy vazby některých základních slovních druhů s partikulemi.

5.3 SUBSTANTIVA (MEIŠI)

Podstatná jména jsou slova, která pojmenovávají konkrétní osoby, místa nebo věci nebo k nim ukazují. Novák uvádí, že substantiva „...*vytvářejí těsnou vazbu se sponami, různé vazby převážně prostřednictvím partikulí ke slovesům a časovatelným adjektivům, mohou být blíže určena přivlastky slovesnými (větnými), adjektivními i jmennými.*“⁶³ Novák dále doplňuje, že v moderní japonštině nemůže substantivum vstoupit do samostatné substantivní vazby ke slovesu, aniž by bylo připojeno k některé z partikulí. Tato partikule pak vymezuje vztah daného substantiva ke kontextu nebo právě ke slovesu. „*Bez připojené partikule nabývá substantivum buď neurčitě adverbialního vztahu ke slovesu, nebo je nepřítomností partikule charakterizováno jako přináležející do několikanásobného větného členu či ustálené vazby frazeologického typu.*“⁶⁴

⁶⁰ WATANABE, Minoru. *O podstatě japonského jazyka*, Praha: Univerzita Karlova, 2000, s. 151

⁶¹ WATANABE, Minoru. *O podstatě japonského jazyka*, Praha: Univerzita Karlova, 2000, s. 130

⁶² WATANABE, Minoru. *O podstatě japonského jazyka*, Praha: Univerzita Karlova, 2000, s. 130

⁶³ NOVÁK, Miroslav. *Gramatika Japonštiny I.*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 28

⁶⁴ NOVÁK, Miroslav. *Gramatika Japonštiny I.*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 28

Substantiva můžeme dělit ze slovo tvorného hlediska na jednoduchá, složená a odvozená. Z hlediska původu na přejatá, sinojaponská a japonská. Dále se určují vlastní jména místní a osobní.

V japonštině mají podstatná jména jen jeden tvar, z čehož vyplývá, že se u nich neurčuje rod, číslo ani pád. Máme-li v japonštině potřebu vyjádřit rod, lze tak učinit pomocí prefixů nebo přívlastků „*onna no, otoko no, džou-, nan-, me-, o-, apod.*)... *onna no ko – dívka, otoko no ko – chlapec, džougakusei – studentka, medžiši – lvice (šiši – lev), mendori – slepice, ondori – kohout (tori – pták)*“⁶⁵

Množné číslo je u japonských substantiv vyjadřováno pomocí sufixů, které se připojují ke slovům označujícím určitou osobu. Výsledné spojení podstatného jména se sufixem vyjadřuje určitou skupinu osob, které přiřazujeme k osobě pojmenované. Mezi tyto sufixy patří: *-tači, -gata, -domo a -ra*. Novák dále uvádí, že tyto sufixy je možné přiřadit i k „*vlastním jménům označovaných osob*“⁶⁶. Dalším ze způsobů vyjádření množného čísla je reduplikace (*kawagawa – řeky, hitobito – lidé, jamajama – hory apod.*). Novák tvrdí, že reduplikace „...*označuje skupinu předmětů nebo jevů vytvářejících uzavřenou skupinu obvykle blíže určenou přívlastkem (pohoří, hory v určité oblasti, skupina zemí nějakým způsobem sobě příslušejících, seskupení oblak v určité chvíli apod.)*“⁶⁷. Za výjimečný případ považuje Novák slovo *wareware*, které vzniklo zdvojením „...*staršího zájmena 1. osoby a používá se ve výrazech označujících lidi vůbec, nejobecnější skupinu spjatou povoláním, původem apod., podle potřeby v apozici k příslušnému pojmenování (např. wareware gakusei – my, studenti), v dalším kontextu pak jako zájmena odkazujícího na danou skupinu.*“⁶⁸

Japonská substantiva však mají sama o sobě charakter hromadných jmen. Zda tento jev je, a nebo není realizován, se dozvíme buď z kontextu, nebo bude explicitně vyjádřen číslovkou, numerativem, nebo uvedením měrové jednotky vůbec.

- a) *kono gakkó no gakuseitači* – studenti této školy
- b) *nihongo no gakusei* – studenti japonštiny/student japonštiny

5.3.1 SUBSTANTIVNÍ PREFIXY

Počet prefixů, které je možno vázat na podstatná jména, není příliš vysoký. Můžeme je rozdělit na dvě skupiny. Prefixy, které nesou honorifickou funkci a jsou používány ve zdvořilém a uctivém stylu. Dále pak prefixy, jejichž funkci můžeme popsat jako adjektivní.

⁶⁵ NOVÁK, Miroslav. *Gramatika Japonštiny I.*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 29

⁶⁶ NOVÁK, Miroslav. *Gramatika Japonštiny I.*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 29

⁶⁷ NOVÁK, Miroslav. *Gramatika Japonštiny I.*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 29

⁶⁸ NOVÁK, Miroslav. *Gramatika Japonštiny I.*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 29

K honorifickým prefixům patří *o-* a *go-*. „Prefix *o-* se v zásadě připojuje ke slovům japonského původu a prefix *go-* ke slovům sinojaponským, avšak u řady sinojaponských slov se preferuje prefix *o-* nebo se používá obou.“⁶⁹

- a) *obenkjó* – (vaše) studium
- b) *odenwa* – (váš) telefon
- c) *oboččan* – (váš) syn
- d) *gošisoku* – (váš) syn
- e) *ohendži* – vaše odpověď (*ale i gohendži*)⁷⁰

V některých případech tyto zdvořilostní prefixy ztratily svou původní funkci a byly lexicizovány („*oča* – zelený čaj, *gočiso* – pohoštění“⁷¹ *oišasan* – lékař, *okane* - peníze).

„Příbuzenské termíny s prefixem *o-* jako *otósan*, *okásan*, označují členy rodiny oslovené osoby (váš otec, vaše matka), ale i osob třetích (s přivlastňovací vazbou) a jsou také oslovením vlastních příbuzných (mluví-li se o vlastních příbuzných jako o osobách třetích, používá se tzv. skromných slov, např. *čiči* – můj otec, *haha* – má matka, *musume* – moje dcera, po případě slov bez honorifického prefixu – *šudžin* – můj manžel).“⁷²

Mezi prefixy, které nesou adjektivní funkci, patří *o-*, *ko-*, které naznačují malost, drobnost významu substantiva, ke kterému jsou tyto prefixy připojeny, tento proces můžeme chápat i jako tvorbu zdrobnělin („*ogawa* – říčka, *potok*, *ofune/kopne* – loďka, *koinu* – psík, *štěně*“⁷³). Naopak význam velikosti nesou prefixy *ó-* („*ósawagi* – velký rozruch, *ómukaši* – velmi dávno, *ónami* – velká vlna“⁷⁴).

Dalším prefixem, který se může vázat na substantiva je *kata-* označující jednoho člena páru nebo dvojice. („*katakucu* – jedna bota, *katahiza* – jedno koleno, *katagawa* – jedna strana“⁷⁵).

5.3.2 SUFIXY SUBSTANTIV

Mezi sufixy, které se pojí na podstatná jména, jmenuje Novák slovesná substantiva *-umare* a *-yuki*, které pak po napojení na substantivum (vlastní jméno nebo substantivum označující místo) vytváří výraz používaný zpravidla jako adjektivum. Podstatné jméno pak tedy plní sekundární syntaktickou funkci adverbialní. („*Ósakaumare* – původem z Ósaky, *ina-*

⁶⁹ NOVÁK, Miroslav. *Gramatika Japonštiny I.*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 175

⁷⁰ NOVÁK, Miroslav. *Gramatika Japonštiny I.*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 175

⁷¹ NOVÁK, Miroslav. *Gramatika Japonštiny I.*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 175

⁷² NOVÁK, Miroslav. *Gramatika Japonštiny I.*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 175

⁷³ NOVÁK, Miroslav. *Gramatika Japonštiny I.*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 175

⁷⁴ NOVÁK, Miroslav. *Gramatika Japonštiny I.*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 175

⁷⁵ NOVÁK, Miroslav. *Gramatika Japonštiny I.*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 176

kaumare – původem z venkova, *Jokohamajuki* – směřující, určený, jdoucí do Jokohamy⁷⁶). Jako další sufix se stejným gramatickým charakterem uvádí Novák sufix *-darake*, který znamená: pokrytý něčím (*asedarake* – zpocený, *dorodarake* – zablácený, *jukidarake* – zasněžený⁷⁷).

5.3.3 PŘEJATÁ SUBSTANTIVA

Ze slovnědruhového hlediska je velmi zajímavá problematika přejímání cizích slov do japonštiny. V některých případech se slovní druh přejatého slova může změnit. „*Jazyky přizpůsobují nově uvedené a nově vytvořené slovní tvary tím, že je přiřadí k určitému slovnímu druhu. V japonštině se většina nových slov klasifikuje jako substantiva...do japonštiny přejatá anglická přídavná jména jako hansamu ,handsome‘ a kúru ,cool‘ se sdružují se substantivy.*“⁷⁸ Cipris a Hamano zdůvodňují slovnědruhovou změnu faktu, že podstatné jméno je v japonštině kategorií otevřenou, v kontrastu s uzavřenými kategoriemi jako jsou adjektiva nebo verba.

5.4 ADJEKTIVA (KEIJÓŠI, KEIJÓDÓŠI)

přídavná jména popisují vztah, v jakém je určitý objekt. Jsou blíže určitelná příslovci a určují substantiva ve vztahu k atributu, což je jejich primární syntaktická funkce. „*Tuto funkci vykonávají jednak větně nerozvitá kvalitativní slovesa (časovatelná přídavná jména, též adjektiva typu I, -keijóši) v základním obecném taru (hajai, tadaši apod.)*“⁷⁹ Kvalitativní slovesa se časují jako slovesa a jsou morfologicky rozpoznatelná koncovkou *-i*. „*Adjektiva se ohébají pro čas a polaritu, ale ne pro komparativní a superlativní stupně.*“⁸⁰

Podle Nováka však má hlavní skupina adjektiv japonského i sinojaponského původu jmenný charakter. Tato adjektiva („*adjektiva typu NA – keijódóši – šizuka, tocuzen, rippa apod.*“⁸¹) mají v pozici atributu koncovku *-na* a jsou schopna tvořit těsnou vazbu se sponou v přísudku stejně jako jiná jména. Dále do této skupiny náleží sinojaponská adjektiva odvozená pomocí sufixu *-teki*. „*Některá přídavná jména tohoto typu vytvářejí přívlastkovou vazbu alternativně nebo výhradně pomocí partikule no, v tom směru se tedy shodují s podstatnými*

⁷⁶ NOVÁK, Miroslav. *Gramatika Japonštiny I.*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 176

⁷⁷ NOVÁK, Miroslav. *Gramatika Japonštiny I.*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 176

⁷⁸ CIPRIS, Zeljko; HAMAKO, Šóko. *Making sense of Japanese grammar*, University of Hawai'i Press [online]. 2002, s. 17.

⁷⁹ NOVÁK, Miroslav. *Gramatika Japonštiny I.*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 30

⁸⁰ IWASAKI, Šóiči. *Japanese*, John Benjamins B.V. [online]. 2002, s. 37

⁸¹ NOVÁK, Miroslav. *Gramatika Japonštiny I.*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 30

*jmény; liší se od nich však tím, že nemohou sama být blíže určena, a to ani příslovcem (sama-zama, iroiro, širicu – různý, rozmanitý, soukromý apod.)*⁸²

a) *rippana tatemono* - velkolepá budova

b) *kono tatemono wa rippa desu* – tato budova je velkolepá

Mezi další nositele adjektivní funkce v pozici atributu jsou lexikalizovaná větně nerozvitá slovesa ve tvaru minulého času („*čigatta, futotta, amaeta, hometa* – odlišný, tlustý, rozmazlený, chvalitebný apod.“⁸³).

V japonštině jsou dva způsoby stupňování adverbii. Novák jako častější způsob jmenuje realizaci stupňování přídavných jmen pomocí adverbii *motto* (pro druhý stupeň) a *mottomo* (pro třetí stupeň). A jako méně častý způsob popisuje způsob, kdy se komparativ vyjadřuje za pomoci partikule *jori* a superlativ za pomoci řadové číslovky 1. (*ičiban*) v adverbiiálním vztahu k přídavnému jménu („*motto takai jama* – vyšší hora, *mottomo takai jama* – nejvyšší hora; *jori cujoi kusuri* – silnější lék, *ičiban cujoi kusuri* – nejsilnější lék“⁸⁴).

5.5 VARIABILNÍ SLOVNÍ DRUHY (JÓGEN)

Na místě, kde by v případě češtiny uvedl Komárek jediný slovní druh - slovesa, musíme v případě japonštiny použít pojem variabilní slovní druhy. Všechny totiž mají slovesný charakter, a navíc se podílejí v slovnědruhových změnách. Mohou být také nositeli sekundárních funkcí nebo se na přenosu funkcí mohou spolupodílet. Mezi variabilní slovní druhy v japonštině patří: dějová slovesa, kvalitativní slovesa, pomocná slovesa a spona *da*.

„Z hlediska počtu a druhu vazebných možností mezi slovesy a jmény, realizovaných zejména prostřednictvím partikulí, lze slovesa rozřídít především na předmětová a podmětová (bezpředmětová), dále pak lze vydělit slovesa pohybová, obsahová a pomocná.“⁸⁵

Slovesa předmětová (tranzitivní) jsou slovesa, která vyžadují přímý předmět, aby doplnila jeho význam. „Obvykle vyjadřují akci vykonanou subjektem objektu.“⁸⁶ A vytvářejí vazbu s předmětem pomocí partikule *o* (*oča o nomu* – pít čaj). Této vazby však slovesa podmětová (intranitivní) schopna nejsou. Přímý předmět totiž nevyžadují. Vyjadřují děj nebo stav ukazující pouze k větnému subjektu. Jak slovesa tranzitivní, tak i intranzitivní sdílejí stejný kořen: *acumeru* – sbírat koho, co, *acumaru* – sbírat se; *hadžimeru* – někdo začíná něco, *hadžimu* – kdo, co začíná.

⁸² NOVÁK, Miroslav. *Gramatika Japonštiny I.*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 30

⁸³ NOVÁK, Miroslav. *Gramatika Japonštiny I.*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 30

⁸⁴ NOVÁK, Miroslav. *Gramatika Japonštiny I.*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 31

⁸⁵ NOVÁK, Miroslav. *Gramatika Japonštiny I.*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 69

⁸⁶ KAMIJA, Taeko. *The handbook of Japanese verbs*, Kodansha International [online]. 2001, s. 15

Pokud je tvar slovesa zároveň předmětový i podmětový, užívá se více tvaru prvního. V tomto případě je také třeba si všimnout změny významu u sloves. „*Šigoto ni isogu – spēchat do práce; šigoto o isogu – pracovat rychleji.*“⁸⁷

Slovesa pohybová náleží v zásadě k slovesům intranzitivním. „*Vyjadřují z hlediska mluvčího samovolné přemísťování osoby nebo věci prostředím.*“⁸⁸ Přesto, že jsou to slovesa podmětová, vytvářejí v kombinaci s partikulí *o* tzv. lokální předmět. V tom případě pak sloveso plní sekundární syntaktickou funkci adverbialní, tedy funkci cirkumstantiva. Pohybová slovesa pak ve vazbě s partikulemi *ni* a *e* vyjadřují směr pohybu a jeho cíl. Mezi slovesa pohybová náleží např.: *haširu – běžet, aruku – jít* apod.

Slovesa obsahová patří do skupiny sloves tranzitivních. „*Vyjadřují vnímání či vytváření jazykových promluv nebo i jiných zvukových útvarů.*“⁸⁹ Novák poznamenává, že obsahová slovesa tvoří vazbu s partikulí *o* a dále také specifickou vazbu s tzv. výrokovou spojkou *to*, která pak uvádí „...*obsahový předmět, tj. promluvu, jež je předmětem vnímání či utváření, nebo zvuk (vyjádřený onomatopoicky).*“⁹⁰ K obsahovým slovesům patří např. *hataraku – pracovat, hanasu – mluvit* apod.

Slovesa obsahová a pohybová jsou vlastně podskupinami sloves dějových, vyjadřujících činnosti, procesy a stavy.

Ani slovesa v japonštině „...*nerozlišují formálně mluvnickou osobu ani číslo, určité tvary slovesa jsou v tomto ohledu závislé na kontextu.*“⁹¹ Na rozdíl od sloves v češtině nemají japonská slovesa infinitivní tvar. Jako určitého slovesného tvaru se používá tzv. základní tvar (jinak také slovníkový tvar), který je však jako infinitiv překládán. Novák vysvětluje, že slovesné časy a způsoby se tvoří za pomoci časovatelných sufixů a slovesných koncovek, které se pojí na slovesné základy (jinak také slovesné kmeny). I-kmeny souhláskových sloves a některé kmeny sloves samohláskových mohou nést buď funkci neurčitého tvaru, a nebo funkci slovesného podstatného jména, kdy mají sekundárně syntaktickou substantivní.

Kvalitativní slovesa jsou slovním druhem na pomezí verba a adjektiva (tzv. časovatelná adjektiva). Jde o časovatelná adjektiva/slovesa typu I. Nesou význam pocitů, vlastností nebo stavů myslí. Novák uvádí, že „...*některá odpovídají adjektivům, jiná slovesům v jiných jazycích (např. kuroi – je černý, kowai – bojí se).* Všechna však jsou časovatelná a mají základní slovesnou funkci vytvářet přísudek (tj. *pokud mají význam vlastnosti, odpovídají spoje-*

⁸⁷ HIROO JAPANESE CENTER. *The complete Japanese verb guide*; Tuttle Publishing [online]. 1989, s. 27

⁸⁸ NOVÁK, Miroslav. *Gramatika Japonštiny I.*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 70

⁸⁹ NOVÁK, Miroslav. *Gramatika Japonštiny I.*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 70

⁹⁰ NOVÁK, Miroslav. *Gramatika Japonštiny I.*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 70

⁹¹ NOVÁK, Miroslav. *Gramatika Japonštiny I.*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 70

ní adjektiva se sponou v jiných jazycích).⁹² Mohou také vytvářet slovesné atributy v určitých tvarech a plnit tak sekundární syntaktickou funkci adjektivní.

5.5.1 SPONA

Japonština u slovesa být rozlišuje, jestli se jedná o sponu (být někým, něčím nějakým – *da/ desu*), nebo o vyjádření existence, výskytu (*iru/ imasu* u podstatných jmen životných, *aru/arimasu* u neživotných).

Za hlavní funkci spony je považována schopnost vytvářet jmenný (sponový) přísudek se jmény. „*V současné japonštině má spona tři odlišná paradigmatata podle zdvořilostních stylů. Ve srovnání se slovesy jsou tato paradigmatata nepravidelná a neúplná. V japonských gramatikách se spona řadí mezi pomocná slovesa.*“⁹³

Podoba zápisu spony se mění v závislosti na stupni zdvořilosti výpovědi. Ve zdvořilém stylu má spona v obecném tvaru podobu *desu*, v minulém času *dešita* a v pravděpodobnostním způsobu *dešó*. Zápor tvoří v podobě *de wa arimasen*. Ve stylu důvěrném má spona podobu *da*, v minulém čase *datta*. V pravděpodobnostním způsobu se spona zapisuje jako *daró*. „*V uctivém a formálním stylu se ... používá zdvořilostního způsobu slovesa aru, tj. de arimasu atd.*“⁹⁴ Novák také dodává, že jako spona může působit i partikule *de*, která má funkci neurčitého tvaru a používá se jako tvar přechodníkový. „*Ve všech uvedených stylech se používá pouze jednoho tvaru I. kondicionálu nara, odvozeného od kmene spony ve starších formách jazyka.*“⁹⁵ Novák pak upřesňuje, že podle jiných teorií se může jednat o „...*atributivní tvar spony částice –na (atributivní koncovka adjektiv typu NA, historicky vzniklá ze staršího kmene spony), jež má funkci spony v atributivní pozici před pomocným jménem no, a někdy i partikule no, vzhledem k tomu, že jí v některých vazbách lze přisuzovat funkci analogickou sponě.*“⁹⁶

Jako další sloveso se sponovým charakterem můžeme uvést nesamostatné kvalitativní sloveso –*raší* (zdá se být), které po připojení ke jménu tvoří jmenný přísudek. „*Podobnou funkci má i spojení partikule ni se jmenným tvarem slovesa čigau (liší se) a pomocného slovesa nai – ni čigainai, zdvořilý tvar ni čigaiarimasen, jež dodává sponové vazbě význam ,určitě, nepochybně je‘.*“⁹⁷ Obdobně vzniklo sponové slovo *kamoširenai* (zdvořile *kamoširemasen*,

⁹² NOVÁK, Miroslav. *Gramatika Japonštiny I.*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 81

⁹³ NOVÁK, Miroslav. *Gramatika Japonštiny I.*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 83

⁹⁴ NOVÁK, Miroslav. *Gramatika Japonštiny I.*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 84

⁹⁵ NOVÁK, Miroslav. *Gramatika Japonštiny I.*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 84

⁹⁶ NOVÁK, Miroslav. *Gramatika Japonštiny I.*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 84

⁹⁷ NOVÁK, Miroslav. *Gramatika Japonštiny I.*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 85

s významem *asi, nejspíš je*), a to spojením adverbíí *ka* a *mo* se slovesem *širu* v záporném potenciálním tvaru. Významově podobné kvalitativnímu slovesu *–raší* je i spojení slovesa *miru* (vidět) v přacíím tvaru se sponou *da* (ať už v důvěrném nebo zdvořilém tvaru). V pozici atributu pak má tato významově pozměněná spona tvar *mitaina*. Jako spona může v některých případech působit i pomocné sloveso *naru*.

5.5.2 SUFIXY SLOVES

Mezi nejčastěji užívané sufixy sloves patří pomocné jméno *mono*. Po sloučení se druhým základem slovesa pak vznikne substantivum, jehož význam se odvozuje od slovesné části (*monimono* – pít, *tatemono* – budova, *kaimono* – nákup). Spojením slovesných substantiv se sufixem *kata*, vznikají slova s významem způsobu činnosti (*kangaekata* – způsob myšlení, *kakikata* – způsob psaní, *ikikata* – způsob života). Právě dokončená činnost se vyjadřuje spojením slovesného substantiva se sufixem *–tate*. Toto spojení pak nabývá adjektivního charakteru. I v tomto případě se význam řídí slovesem („*nuritate* – právě natřený, *judetate* – čerstvě uvařený“⁹⁸). Za slova obdobného typu považuje Novák spojení slovesa se sufixem *–gači* s významem častosti děje („*okuregači* – často se opoždující, *okorigači* – obvykle se přiházející“⁹⁹). Ke slovesům můžeme také připojovat sufix *–ppoi*. Toto spojení vytváří „výrazy charakteru kvalitativních sloves s významem ‚je náchylný k‘: *wasureppoi* – je zapomětlivý, *okorippoi* – je urážlivý“¹⁰⁰). Tento sufix se v některých případech může vázat i na podstatná jména (*kodomoppoi* – dětinský).

Pro vyjádření obtížnosti nebo snadnosti nějakého konání se v Japonštině po také jako sufixů používá přídavných jmen *nikui* a *jasui*, která se váží na druhý slovesný základ (*jomijasui* – snadno se čte, *wakarunikui* – je nesrozumitelné, *kikijasui* – dobře se poslouchá).

„Sufixem *–só* připojeným ke kmeni slovesa se odvozuje adjektivum typu *–NA* označující pravděpodobnost, že se slovesný děj odehrává nebo odehraje, a že mluvčí usuzuje na základě objektivních příznaků (ve smyslu ‚podle všeho‘)¹⁰¹ (*tobisóna* – patrně poletí, *furisó desu* – asi bude pršet, *ikusó desu* – asi půjde). Tento sufix se napojuje také na kvalitativní slovesa („*takasóna* – zřejmě vysoký) ... Podle významu slova používá se i ve funkci adverbia: *umasóna* – zřejmě chutný, *umasti taberu* – jí se zřejmě chutí.“¹⁰²

⁹⁸ NOVÁK, Miroslav. *Gramatika Japonštiny I.*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 177

⁹⁹ NOVÁK, Miroslav. *Gramatika Japonštiny I.*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 177

¹⁰⁰ NOVÁK, Miroslav. *Gramatika Japonštiny I.*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 177

¹⁰¹ NOVÁK, Miroslav. *Gramatika Japonštiny I.*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 178

¹⁰² NOVÁK, Miroslav. *Gramatika Japonštiny I.*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 178–179

Novák dále uvádí, že funkci nominalizační mají sufixy *-sa* a *-mi* po připojení ke kmeni kvalitativních sloves. Sufix *-sa* určuje význam abstraktní, sufix *-mi* naopak konkrétní („*hajasa – rychlost, takasa – výška, ókisa – velikost, širomi – bělost, bílek, aomi – modř*“¹⁰³).

K odvození dějových sloves od sloves kvalitativních se užívá sufixů *-maru* pro intransitivní slovesa a *-meru* pro slovesa tranzitivní („*takamaru – zvyšuje se, takameru – zvyšuje něco, hajamaru – zrychluje se, hajameru – zrychluje něco*“¹⁰⁴). Stejný typ odvozených slov vzniká po připojení sufixu *-garu* vzniklé sloveso pak má pocitový význam („*kowagaru – bojí se, omoširogaru – těší se, baví se něčím, kawaigaru – mazlí se s, má v oblibě*“¹⁰⁵).

5.5.3 POMOCNÁ SLOVESA IRU, ARU, NARU A SURU

V japonštině se pomocná slovesa podle Nováka používají častěji jako modifikátory funkcí a významů jiných slov než jako slovesa plnovýznamová. Nejčastěji tvoří složené tvary slovesné. Ve vazbách pak původní význam těchto sloves ustupuje.

Aru je slovesem, které vazebně patří ke slovesům tranzitivním a nese význam obecné existence. Ve vazbě s partikulí *ni* má pomocné sloveso *aru* význam *být někde*, ale je tomu tak jen u jmen neživotných (*kjóšicu ni cukue ga aru* – ve třídě jsou lavice). V případě jmen životných se v této funkci používá pomocného slovesa *iru* (*kjóšicu ni gakusei ga iru* – ve třídě jsou žáci). *Iru* má oproti slovesu *aru* vazebný charakter slovesa intransitivního.

Význam pomocného slovesa *naru* (jak samostatně, tak i s partikulí *ni*) je *stát se něčím*. „*V pomocné funkci se používá slovesa naru ve spojení s příslovci odvozenými od kvalitativních sloves k vyjádření dynamického aspektu příslušné vlastnosti (Bukka ga takaku natta – Ceny vzrostly = zvýšily se.)*“¹⁰⁶

K nepravidelným a tranzitivním slovesům se řadí *suru*, které se v základním významu překládá *dělat*. Ve vazbě s partikulí *ni* nebo s přímým předmětem „...*má význam aktivní změny stavu či funkce ve smyslu ,učinit něco něčím‘ ... Ve vazbě s přímým předmětem má také význam vykonání nějaké funkce ve smyslu ,být něčím‘*“¹⁰⁷

¹⁰³ NOVÁK, Miroslav. *Gramatika Japonštiny I.*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 179

¹⁰⁴ NOVÁK, Miroslav. *Gramatika Japonštiny I.*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 179

¹⁰⁵ NOVÁK, Miroslav. *Gramatika Japonštiny I.*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 179

¹⁰⁶ NOVÁK, Miroslav. *Gramatika Japonštiny I.*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 87

¹⁰⁷ NOVÁK, Miroslav. *Gramatika Japonštiny I.*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 88

5.6 ADVERBIA (FUKUŠI)

Príslovce jsou neohebná slova, jejichž funkcí je modifikování sloves, přídavných jmen, dalších příslovci a také vět. Jejich primární syntaktickou funkcí je funkce atributu.

Adverbia můžeme dělit na základě pravosti. Mezi pravá (původní) adverbia patří: „*hondo, amari, močiron – téměř, příliš, ovšem apod.*“¹⁰⁸. K nepravým adverbiím náleží substantiva, jejichž význam odpovídá funkci příslovci, pokud vstoupí do jejich syntaktické pozice („*asa, kotoši, kjó, mukaši – ráno, letos, dnes, dávno apod.*“¹⁰⁹), kvalitativní slovesa neurčitého tvaru za předpokladu, že jsou větně nerozvitá („*hajaku, tadašiku – rychle, správně*“¹¹⁰). Jako další jsou adjektiva typu NA a to buď s koncovkou *-ni* („*šizukani, toczenni, rippani – klidně, náhle, pěkně apod.*“¹¹¹), nebo i bez této koncovky („*taihen, toczen – velmi, náhle apod.*“¹¹²). Některá adjektiva typu NA se mohou vyskytovat i s koncovkou *-to* („*toczen-to*“¹¹³). Novák uvádí, že v některých gramatických pojetích „...*jsou proto přídavná jména tohoto typu řazena k variabilním jednotkám a střídání koncovek -na a -ni se sponou v příslušných pozicích je pak chápáno jako jejich paradigma.*“¹¹⁴ V případech, kdy se koncovka *-ni* považuje za adverbiální tvar spony a koncovka *-na* za její tvar přívlastkový, je toto pojetí chápáno jako paradigma spony.

Adverbiální funkci mohou nést i některá slovesa v přechodníkovém tvaru v případě, že nejsou větně rozvitá („*hadžimete, kaette, semete – poprvé, naopak, aspoň apod.*“¹¹⁵). Tento jev provází i změna grafického záznamu, tedy změnou znaků.

Za zvláštní skupinu označuje Novák skupinu, kterou tvoří příslovce složená a příslovce onomatopoického charakteru. „*Často mají dvě formy, buď se opakuje kmen slova s připojenou koncovkou -to nebo bez ní, nebo se opakují jen některé slabiky či hlásky kmene bez koncovky, či jen některé souhlásky zdvojeně, např.: džirodžiroto nebo džirori – bedlivě, korokoroto nebo korori – valivě, hotohoto – téměř, zutto – úplně, hakkiri – zřetelně apod.*“¹¹⁶

Další možností subklasifikace adverbií, je rozdělení na základě jejich specifické funkce.¹¹⁷

¹⁰⁸ NOVÁK, Miroslav. *Gramatika Japonštiny I.*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 31

¹⁰⁹ NOVÁK, Miroslav. *Gramatika Japonštiny I.*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 31

¹¹⁰ NOVÁK, Miroslav. *Gramatika Japonštiny I.*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 31

¹¹¹ NOVÁK, Miroslav. *Gramatika Japonštiny I.*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 31

¹¹² NOVÁK, Miroslav. *Gramatika Japonštiny I.*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 31

¹¹³ NOVÁK, Miroslav. *Gramatika Japonštiny I.*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 31

¹¹⁴ NOVÁK, Miroslav. *Gramatika Japonštiny I.*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 31

¹¹⁵ NOVÁK, Miroslav. *Gramatika Japonštiny I.*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 31

¹¹⁶ NOVÁK, Miroslav. *Gramatika Japonštiny I.*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 32

¹¹⁷ IWASAKI, Šóiči. *Japanese*, John Benjamins B.V. [online]. 2002, s. 40

Mezi adverbia způsobová, tedy příslovce popisující způsob děje patří např.: „*jukkuri* ,pomalu, ‘ *džitto* ,trpělivě, ‘ *ijaija* ,neochotně‘ apod.“¹¹⁸ K příslovcím způsobu se řadí adverbia se sufixem *-to* i bez něj, dále adverbia sinojaponského (původu nebo příslovce onomatopoeického charakteru).

K adverbium míry (degree adverbs), která označují rozsah určitého stavu, náleží např.: „*totemo* ,velmi, ‘ *sukoshi* ,málo, ‘ *zenzen* ,vůbec, ‘ *wari – ni/wari – to* ,poměrně, ‘ *motto* ,více ‘ a *kekkó* ,dost.“¹¹⁹

Množstevní adverbia (quantity adverbs) obsahují např.: „*takusan* ,mnoho, ‘ *daitai* ,většina.“¹²⁰ Iwasaki poznamenává, že ačkoli se tyto dva druhy adverbií navzájem překrývají, každý modifikuje jiný slovní druh. Adverbia míry tíhnou k modifikaci přídavných jmen, množstevní adverbia zase tíhnou k modifikaci sloves. „*sukoši takai* ,trochu drahý, ‘ *sukoši tabe-ta* ,snědl trochu.“¹²¹

Do skupiny adverbií četnosti (frequency adverbs) patří např.: „*icumo* ,vždy, ‘ *tokidoki* ,občas, ‘ *joku* ,často.“¹²² uvedené příslovce *joku*, je vlastně adverbiální formou adjektiva *í* (í –i). Může se však používat i ve významu *dobře*, jakožto adverbium míry

Adverbia času (temporal adverbs) se váží k určitému bodu na časové ose. Patří mezi ně časová podstatná jména (viz výše) a pak pravá časová adverbia jako např.: „*sugu* ,hned.“¹²³

Adverbia aspektu (aspect adverbs) „...*odkazují na časový aspekt události a obsahují: mó* ,už, ‘ *mada* ,ještě ne, ‘ *toto* ,konečně, ‘ *tadačini* ,okamžitě‘ a *mazu* ,nejprve.“¹²⁴

Některá adverbia označuje Iwasaki za tzv. adverbia větná (sentence adverbs), která vyjadřují postoj/ úsudek mluvčího k obsahu jeho výpovědi. Mezi tato adverbia patří např.: „*zehi* ,každopádně, ‘ *osoraku* ,pravděpodobně, ‘ *kitto* ,rozhodně, ‘ *masaka* ,za žádných okolností.“¹²⁵

Z předchozích informací vyplývá, že adverbia jako taková mohou plnit pouze svou primární syntaktickou funkci. Zde tedy končí pokus aplikace Komárkova systému dělení autosemantických slovních druhů.

¹¹⁸ IWASAKI, Šóiči. *Japanese*, John Benjamins B.V. [online]. 2002, s. 40

¹¹⁹ IWASAKI, Šóiči. *Japanese*, John Benjamins B.V. [online]. 2002, s. 40

¹²⁰ IWASAKI, Šóiči. *Japanese*, John Benjamins B.V. [online]. 2002, s. 40

¹²¹ IWASAKI, Šóiči. *Japanese*, John Benjamins B.V. [online]. 2002, s. 40

¹²² IWASAKI, Šóiči. *Japanese*, John Benjamins B.V. [online]. 2002, s. 40

¹²³ IWASAKI, Šóiči. *Japanese*, John Benjamins B.V. [online]. 2002, s. 40

¹²⁴ IWASAKI, Šóiči. *Japanese*, John Benjamins B.V. [online]. 2002, s. 40

¹²⁵ IWASAKI, Šóiči. *Japanese*, John Benjamins B.V. [online]. 2002, s. 41

6. SYNTAKTICKÉ FUNKCE V JAPONŠTINĚ

Následující přehled je stručným náčrtem některých případů plnění primárních a sekundárních syntaktických funkcí:

- a) S^s hana ga saku – květiny kvetou
- b) S^a sakura no hana – květ sakury
- c) S^v ano hito wa *gakusei desu* – ten člověk je student
- d) S^c *gakkó kara* kaeru – vrátit se z práce
- e) A^s sakura no hana – květ sakury
- f) A^a kore wa *čísai kuruma desu* – to je malé auto
- g) A^v kono kuruma wa *čísai desu* – to auto je malé
- h) A^c hajaku kimašita – přišel rychle
- i) V^s *hon o jomu koto/no* ga suki desu – mám rád čtení
- j) V^a *tabeta kéki* – snědený dort
- k) V^v hana ga *saku* – květina kvete
- l) V^c *uči e kaetta ato de ame ga furimashita* – po tom, co jsem přišel domů, se rozpršelo
- m) C^s X
- n) C^a X
- o) C^v X
- p) C^c *močiron čekogo ga hanaseru* (jistě dokáže mluvit česky)

7. ZÁVĚR

V průběhu této práce jsme úspěšně popsali charakteristiku systému klasifikace autosémantických slovních druhů. A podrobně jsme se věnovali základním autosémantickým slovním druhům tohoto systému. U podstatných jmen bylo třeba zmínit jejich závislost na partikulích při plnění syntaktických funkcí a byla rozebrána substantiva původu japonského, sinojaponského i slova původu cizího s ohledem na slovtvorbu, a hlavně na případy se slovnědruhovými změnami. Dále byl popsán systém jmen přídavných, taktéž s důrazem na slovnědruhové změny. Nejobsáhlejší je kapitola sloves, v našem případě spíše variabilních slovních druhů. K variabilním jednotkám byla započítána slovesa dějová, slovesa jmenná, dále spona *desu* a pomocná slovesa *iru*, *aru*, *suru* a *naru*. Japonská participia, obsahující příslovce pravá i nepravá odpovídají charakteristice tzv. cirkumstantiv. I u nich jsme se zabývali jejich podrobnému dělení na základě schopnosti vyvolávat změny slovních druhů, případně na jiných slovních druzích, schopných funkce adverbialní. U všech zmíněných autosémantických slovních druhů byl popsán systém slovtvorby s důrazem na změny syntaktických funkcí, ať už šlo o skládání slov nebo systém sufixů.

Cílem této práce byla snaha aplikovat Komárkův systém klasifikace autosémantických slovních druhů na japonštinu. Tato aplikace byla úspěšná u podstatných jmen, přídavných jmen a sloves. Tyto tři zmíněné slovní druhy mohou plnit primární syntaktické funkce ostatních z těchto slovních druhů, jako funkce sekundární a to včetně sekundární funkce adverbialní. Naopak u adverbíí tak činit nelze. Japonská příslovce nejsou schopna plnit jinou než svou vlastní primární funkci. Ostatní slovní druhy mohou nabýt funkce adverbia, stojí-li v pozici atributu, na jiných pozicích tuto schopnost ztrácí.

8. SEZNAM LITERATURY

- AKIJAMA, Nobuo; AKIJAMA, Carol. *Japanese Grammar*, Barron's Educational Series, Inc. [online]. 2002 Dostupný z WWW: <http://books.google.com/>
- ARISTOTELES. *Kategorie* Praha: Československá akademie věd, 1958
- BLEIBER, Everett Franklin. *Essential Japanese Grammar*; Dover Publications, Inc. [online] . 1963 Dostupný z WWW: <http://books.google.com/>
- CIPRIS, Zeljko; HAMAKO, Šóko. *Making sense of Japanese grammar*, University of Hawai'i Press [online]. 2002 Dostupný z WWW: <http://books.google.com/>
- CUDŽIMURA, Nacuko. *An introduction to Japanese linguistics*, Blackwell Publishing [online] 2007 Dostupný z WWW: <http://books.google.com/>
- ČERMÁK, František. *Jazyk a jazykověda*, Praha: Nakladatelství Karolinum, 2001
- ČERNÝ, Jiří. *Dějiny lingvistiky*, Olomouc: Votobia, 1996
- ČERNÝ, Jiří. *Úvod do studia jazyka*, Olomouc: Rubico, 1998
- HIROO JAPANESE CENTER. *The complete Japanese verb guide*; Tuttle Publishing [online]. 1989 Dostupný z WWW: <http://books.google.com/>
- IWASAKI, Šóiči. *Japanese*, John Benjamins B.V. [online]. 2002 Dostupný z WWW:
- KAMIJA, Taeko. *The handbook of Japanese verbs*, Kodansha International [online]. 2001 Dostupný z WWW: <http://books.google.com/>
- KOMÁREK, Miroslav. *Příspěvky k české morfologii*, Olomouc: Periplum, 2006
- KRAEMEROVÁ, Alice. *Úvod do japanologie*, Olomouc, 2000
- KROUSKÝ, Ivan. *Učebnice Japonštiny*, Nakladatelství H&H Vyšehradská s.r.o., 2001
- LOTKO, Edvard. *Slovník lingvistických termínů pro filology*, Olomouc: Univerzita Palackého, 2003
- MIJAGAWA, Šigeru; SAITÓ, Mamoru. *The Oxford handbook of Japanese linguistics*, Oxford University Press [online]. 2008 Dostupný z WWW: <http://books.google.com/>
- NOVÁK, Miroslav. *Gramatika Japonštiny I.*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989
- NYMBURSKÁ, Dita; VOSTRÁ, Denisa; SAWATARI, Mami. *Japonština*, Voznice: LEDA spol. s.r.o., 2007
- ŠIBATANI, Masajoši. *The Languages of Japan*, Cambridge University Press, 2001.
- ŠINDO, Mika. *Semantic Extension, Subjectification, and Verbalization*, University Press of America[online]. 2009 Dostupný z WWW: <http://books.google.com/>
- TARUMOTO, Ann. *The complete Japanese adjective guide*, Tuttle Publishing [online]. 2001 Dostupný z WWW: <http://books.google.com/>

WATANABE, Minoru. *O podstatě japonského jazyka*, Praha: Univerzita Karlova, 2000

ANOTACE:

Wieczorek, O. Hranice mezi slovními druhy v japonštině. Olomouc 2010. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Filozofická fakulta. Katedra asijských studií.
Vedoucí práce: Mgr. Ivona Barešová, Ph.D.

Klíčová slova: japonské slovní druhy, české slovní druhy, autosémantika, substantiva, adjektiva, verba, cirkumstantiva

Počet znaků: 69323

Použitá literatura: 23 titulů

Hranice mezi slovními druhy v japonštině.

Cílem této práce je aplikovat Komárkův systém klasifikace autosémantických slovních druhů na japonštinu. Zkoumáme vztahy mezi základními slovními druhy (substantiva, adjektiva, verba, adverbia) a jejich syntaktickými funkcemi. Komárkova metoda by měla být aplikovatelná na všechny jazyky bez ohledu na jejich typologii. V japonštině však tato metoda platí jen pro substantiva, adjektiva a verba.

Boundaries between the word classes in Japanese.

Aim of this paper is to apply Komárek's system of classification of autosemantic word classes to Japanese language. We examine the relations among basic word classes (nouns, adjectives, verbs, adverbs) and their syntactic functions. Komárek's method should be applicable to all the languages apart of its typology. Although this method is valid only for nouns, adjectives and verbs in Japanese language.